

Д-р Юли Радев

НОВ ПОГЛЕД КЪМ ТРУДОВИТЕ ПАЗАРИ И ВИСОКАТА БЕЗРАБОТИЦА В ЕВРОПА

След "институционализма" и "новата икономика" все по-често се появяват анализи, които влизат в противоречие с традиционните икономически постановки. Голяма част от изводите и препоръките в тях са актуални и полезни за икономическата политика на страните, осъществяващи преход към пазарна икономика. Целта на публикацията е да представи накратко теоретичен подход към безработицата в Европа, разработен от холандския икономист Роналд Шеткат. Характерно за този подход е, че се анализира не бизнес-цикълът, а взаимодействието между търсенето и предлагането на продуктите и трудовите пазари. Изследвайки основно безработицата в Германия, Холандия и САЩ, авторът доказва, че увеличаването на заетостта и социалната сигурност са съвместими и че не е необходимо институционалните рамки във всички страни да са еднакви. Емпиричните данни опровергават тезата за не-ускоряващата инфлацията норма на безработицата (НУИНБ). Основният извод е, че структурните промени трябва да са подкрепени от добре координирана макроикономическа политика.

Икономическото развитие на индустриалния свят през втората половина на ХХ век може да бъде разделено на три етапа: до началото на 70-те години - етап на макар и непостоянен просперитет; до средата на 80-те години - етап на относителна стагнация; след средата на 90-те – етап на възродено икономическо развитие (особено в САЩ). Последният етап често се нарича "нова икономика" и се свързва с разрастване на Интернет и електронната търговия, икономически растеж без инфлация, по-висока производителност на труда, нарастваща стойност на акционерния капитал. Рецесията на американската икономика през изминалата година обаче засили подозренията, че това е просто един по-дълъг период на възходящо развитие, а не начало на нова икономическа ера. Реалистите смятат, че за "нова икономика" в САЩ може да се говори само след като се установи трайна положителна връзка между производителността на труда и ръста на доходите, прекъсвайки по този начин тенденцията от 70-те и 80-те години, на намаляваща производителност и повишаващи се доходи.

За разлика от САЩ производителността на труда в Европа през 70-те и 80-те години остана сравнително висока, но за сметка на безработицата. Нарастването на производителността на труда през 60-те години в повечето европейски страни, най-вече в Германия, беше съпътствано от недостатъчно предлагане на труд. Това доведе до привличане на работна сила главно от Южна Европа. Когато през 70-те години ръстът на производителността започна да намалява, заетостта отбеляза рязък спад. Оттогава безработицата в Европа е относително висока.

Каква е причината за това състояние и с какво се свързват надеждите за “нова икономика” в Европа? Преобладаващото мнение сред икономистите е, че голямата безработица се дължи на високото равнище на структурната безработица и консервативността на пазарите на труда. Тази гледна точка очевидно се споделя и от Европейската централна банка (ЕЦБ), чиито представители многократно оправдаваха резултатите от предприетите монетарни мерки с високата структурна безработица. Опитът на САЩ през последните години обаче показва, че при нуинб 6-6.5%, което очевидно не е вярно, безработицата се намали до 4%, и то при понижаваща се инфлация. В някои от т. нар. благоденстващи европейски страни като Холандия и Дания структурните ѝ равнища изглежда също са по-ниски от тези, които се предполагаха, тъй като и там се отчита съществено намаляване на безработицата, без това да предизвика ускоряване на инфлацията (вж. таблицата).

Таблица

Години	САЩ	Холандия	Германия
Ръст на производителността на труда, %			
60-те	2.32	3.87	4.26
70-те	0.75	2.70	2.57
80-те	1.26	1.60	2.10
90-те	1.87	1.15	1.95
1995-2000	2.15	0.86	1.76
Ръст на БВП на човек от населението (15-64-годишни), %			
60-те	2.48	3.50	4.22
70-те	1.39	1.52	2.16
80-те	2.25	0.97	1.23
90-те	2.19	2.21	1.33
95-2000	2.66	2.67	1.49
Ръст на съотношението заетост / население, %			
60-те	0.16	-	-0.04
70-те	0.63	-1.05	-0.40
80-те	0.93	-0.10	-0.19
90-те	0.31	1.51	-0.01
95-2000	0.50	2.08	-0.26
Ниво на безработицата, %			
60-те	4.7	-	0.6
70-те	6.4	4.5	2.3
80-те	7.1	8.9	6.1
90-те	5.8	5.4	8.2
95-2000	4.2	9	3.5

Източник. *Shettcat, R.* Structural revolution: The interaction of product and labor markets. - *Intereconomics*, January/February, 2001, p 35.

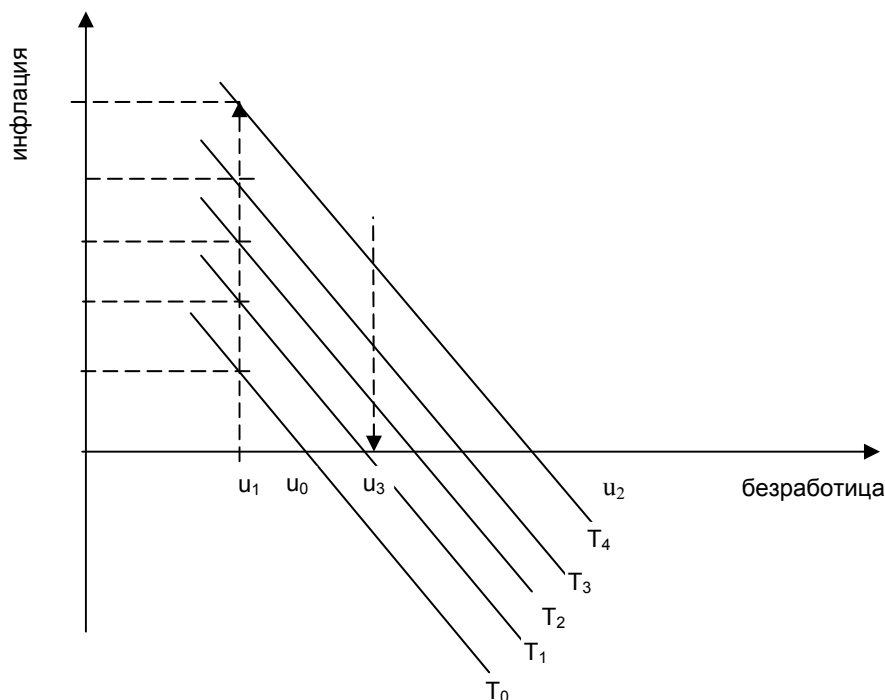
Много икономисти, главно от САЩ, смятат, че високата безработица в Европа се дължи на макроикономическата политика, и по-конкретно на монетарната. Робърт Солоу например, твърди, че икономическото развитие в Европа се спъва от изключително ограничителната монетарна политика, и че това е сериозна предпоставка за висока безработица.¹ Роналд Шеткат от университета Утрехт (Холандия) предлага нова теория, която не е конкурентна, а е допълнение към традиционния макроикономически подход за безработицата. В тази теория връзката между продуктовете и трудовите пазари е представена чрез комбиниране на ефектите от предлагането и търсенето на двата вида пазари. Според автора макроикономическите теории незаслужено пренебрегват структурите на индустриите, а по този начин и влиянието им върху икономическото развитие. Освен това търсенето не се свежда до "агрегатно търсене", а се акцентира върху структурата и промените в него. Новата теория се различава от "чистите" теории на предлагането, в които се допуска, че нарастването на производителността е достатъчна причина за увеличаване на заетостта. Вниманието се насочва към взаимодействието на предлагането и технологичния прогрес, от една страна, и търсенето на отделните продукти, от друга. Така икономическото развитие и заетостта са разгледани като комплексни динамични процеси, където ръстът на производителността на труда може да предизвика както увеличаване, така и намаляване на заетостта.²

Трябва да се подчертае също, че основа на теорията е анализът на условията, довели през 60-те години до съчетаване на високи доходи и заетост, а именно комбинацията от висок ръст на производителността на труда и висока ценова еластичност на търсенето на продуктовете пазари.

През последните години в развитието на икономическата наука се наблюдава тенденция към "заместване" на търсенето с предлагането. Кейнсианската теория, чието кредо е политиката по отношение на търсенето, доминира до началото на 70-те години, когато се разпада Бретънуудската система на фиксирани валутни курсове. Режимът на плаващ валутен курс изведе на преден план монетарната политика, а кейнсианството отстъпи място на монетаристичните и неокласическите теории. Кейнсианската връзка между инфлацията и безработицата, представена от кривата на Филипс, която беше основен репер на икономическата политика, е заместена с концепцията за структурната безработица или НУИНБ. Номиналните променливи могат да влияят върху реалната икономика, но само в краткосрочен план. Инфлацията се увеличава, когато безработицата е под НУИНБ, и намалява, когато безработицата е над нея (фиг. 1).

¹ Solow, R. The European unemployment problem, -In: CES ifo Forum, Spring 2000, p 3

² Shettcat, R. Structural revolution: The interaction of product and labor markets. - Intereconomics, January/February, 2001, p 35.

Фиг. 1. Неустойчива дългосрочна зависимост между инфлацията и безработицата

Инфлацията = $f(u) - \dot{q} + \gamma \cdot \dot{p}^e$, където f е "функция от"; u – безработица; \dot{q} – нивото на производителността на труда; \dot{p}^e очакваното равнище на инфлация; γ – влиянието на номиналната стойност на заплащането върху очакваната инфлация, в случая $\gamma = 1$. T_0 е линейното приближение на тази зависимост при равнище на очакваната инфлация $\dot{p}^e = 0$; u_0 е не-ускоряващата инфлацията норма на безработицата (НУИНБ). При намаляване на безработицата до u_1 правата се измества последователно до T_1, T_2, T_3, T_4 , с което нараства и инфлацията. Ако правителството позволи безработицата да се повиши до u_0 , инфлацията ще се задържи на последното равнище. Инфлацията може да се сведе до 0 само ако безработицата нарасне до u_2 (след което последователно се понижава до u_0), или ако се поддържа достатъчно дълго време на равнище u_3 .³

При дадена институционална рамка на икономиката НУИНБ е равновесното равнище на безработицата по отношение на оптималния избор

³ Ehrenberg, R., R. Smith. Modern labor economics. HarperCollins Publisher Ins., 1991, p. 663.

на индивидите.⁴ Нито стимулирането на търсенето, нито либерализацията на монетарната политика могат да намалят безработицата. Това ще сторят само институционалните реформи, влияещи върху предлагането на труд. Теоретичната основа на тази постановка е допускането, че пазарите са в равновесие, като то е ситуация, в която всички агенти успешно са променили своето поведение спрямо ресурсите или стимулите на институциите и са достигнали оптималната за дадена институционална рамка полезност. Ако НУИНБ е прекалено висока, трябва да се коригират онези аспекти на институциите, даващи "погрешните импулси". И тъй като в повечето дебати се приема, че тя е главната причина за европейската безработица, то преобладаващото мнение е, че основният проблем е консерватизмът на институциите, а инструментът за нейното намаляване е "дерегулацията".

Разбира се, стимулите за икономическа активност, идващи от институциите, са важни, но трябва да се съгласим, че посоката и силата на тяхното влияние са твърде неопределени. В теоретичните постановки обикновено ударението се поставя върху "правилната мотивационна структура", дерегулацията и частните (а не публичните) инвестиции. Тези изводи обаче произтичат от идеалистичните представи за съвършените пазари. Последователите на модела на съвършената конкуренция смятат, че социалните държавни институции са пречка, а в най-добрия случай не са необходими за формирането на мотивационната структура. В реалния живот обаче ситуацията е доста по-различна. Синдикатите например могат съществено да подобрят ефективността на пазара, идентифицирайки проблеми на работното място, каквито цената никога не би отразила.

Така или иначе по-слабо регулираните пазари на труда в САЩ се доближават в много по-голяма степен до модела на съвършения пазар от регулираните и организирани в синдикати европейски пазари на труда. Освен това широко разпространено е становището, че американската безработица е "по-качествена" от европейската. От тези две допускания следва, че НУИНБ - равнището на безработица, при което инфлацията е стабилна, в САЩ е по-ниско, отколкото в Европа. Така се заключава, че европейската безработица най-вероятно е причинена от такива институции като защита на заетостта, застраховки срещу безработицата, социално осигуряване, високи данъци, синдикати и т.н. При това опитите за промяна на институционалната рамка в отделните страни са обречени. Предвид глобализацията, всички трябва да приемат една и съща оптимална институционална структура. Тази страна, която не го направи, ще загуби в света на глобализацията се капитализъм и ще претърпи икономическа рецесия.

Р. Шеткат оспорва тезата, че институционалните различия са причина за разликата в заетостта в САЩ и Европа. Според него има редица теоретични и емпирични доказателства срещу хипотезата, че

⁴ Ehrenberg, R., R. Smith. Цит. съч., 659 - 664.

консерватизмът на институциите е основният фактор за европейската безработица. Тези доказателства накратко могат да се представят по следния начин:

- Институционалните разлики са съществували и през 60-те и 70-те години, когато безработицата в Германия е била по-ниска от тази в САЩ.

- Институционалните промени в Германия и другите европейски страни бяха по-скоро в посока към намаляване, а не към увеличаване на структурната безработица – броят на сменящите работното място е намалял; изискванията за постъпване на работа са по-конкретни; облекчена е процедурата по сключването на срочни трудови договори; ограничава се влиянието на синдикатите и т.н.

- От теоретична гледна точка защитата на заетостта не води непременно до увеличаване на безработицата. Емпиричните резултати потвърждават, че предлагането на срочни трудови договори не влияе съществено върху заетостта.

- Наблюденията показват, че в страни като Холандия и Дания социалната сигурност е напълно съвместима с високо равнище и голям ръст на заетостта.

- Тенденцията в изменението на безработицата в САЩ показва, че вероятно равнището на структурната безработица е по-ниско от общоприетата НУИНБ от 6 - 6.5%. Без да се увеличава инфлацията, безработицата достигна 4%.

- Хипотезата, че американските институции в сравнение с европейските са по-ефективни, е спорна. Според американски анализатори през 80-те години и заетостта, и инфлацията в Германия са по-ниски от тези в САЩ.

- Отдавна е доказано, че равнището на безработицата сред неквалифицираните работници в страни с гъвкава структура на работната заплата е приблизително същото както в тези, използващи непроменяща се структура на работната заплата.

- Квалификацията на работниците в САЩ и Европа е доста различна, затова директните сравнения на заетостта могат да бъдат погрешни.

Така освен консервативността на пазарите могат да се посочат много други фактори, които създават проблеми със заетостта в Европа.

Аргументите в новия теоретичен подход ще обобщим по следния начин: влиянието на повишаващата се производителност на труда върху заетостта зависи преди всичко от търсенето на продуктите пазари; интересът на потребителите се отмества от промишлените стоки към услугите, затова и работната сила се пренасочва от промишления към сектора на услугите; при добра координация на политиката на реформи социалните институции не са пречка пред едновременното нарастване на производителността на труда, доходите и заетостта. Опитът на благоденстващи европейски страни като Холандия и Дания потвърждава този извод.

С увеличаване на производителността на труда намалява, от една страна, количеството труд, необходимо за производството на единица продукция (директният ефект), а от друга, производствените разходи. Ако понижението на последните не се компенсира с повишаване на заплатите или печалбата, се създават предпоставки за спадане на цените. По-ниските цени стимулират търсенето и така предизвикват разширяване на продуктовете пазари, а оттук на заетостта (индиректният ефект). Нетният ефект на нарастващата производителност на труда върху заетостта се определя основно от ценовата еластичност на търсенето. При голяма еластичност разширяването на пазара може напълно да компенсира и даже да надвиши директния ефект. *С други думи, от търсенето на продуктите зависи дали нетният ефект на нарастващата производителност ще бъде положителен или отрицателен. Ако ценовата еластичност е голяма, заетостта нараства; ако е малка - намалява.* Само в случаите, когато тя е единица, заетостта ще остане непроменена.

Тези разсъждения са потвърждение на известната максима, че икономическото развитие е надпревара между производителността на труда и разрастването на пазара. Равнището на заетостта остава стабилно, когато двата показателя нарастват с едни и същи темпове. Когато търсенето изостава от производителността, заетостта намалява. Предлагането и търсенето на продуктовете пазари определят равнището на заетостта. По този начин продуктовете пазари влияят върху трудовете.

Във времето съществено увеличаване на заетостта би настъпило, ако подобряването на предлагането е съпътствано от нарастване на търсенето. Сама по себе си високата трудова производителност не е достатъчна за увеличаване на заетостта. Необходимо е и незадоволено потенциално търсене.⁵ Непрекъснато подобряващата се ефективност в производството на "старите" продукти, вече добре познати на потребителите, не е достатъчна, за да стимулира потенциалното потребление. Както твърди Шумпетер в своята теория на иновациите, нужни са нови продукти и нови пазари.⁶

Еластичността на търсенето по принцип се определя от следните фактори: иновативност на продукта; способност да прониква на пазара; цената; доходите; очакванията за бъдещите доходи. Макар че в някои страни и региони износьт е най-добрият начин за стимулиране на търсенето, това не може да бъде успешна стратегия за всички държави едновременно.

Показателен е примерът с клетъчните телефони. Масовата им употреба се дължи главно на три фактора: те са полезни; станаха (макар и за кратко) символ на високо обществено положение и най-важното, цените се понижиха рязко. Те съвсем не са толкова евтини, колкото ни убеждават от рекламите, но спадът на цената наистина беше значителен. А това стана

⁵ *Shettcat, R.* Цит. съч., с. 38.

⁶ *Nicholson, W.* Microeconomic theory - basic principles and extensions. Orlando, 1992, p. 583.

възможно заради нарастващата производителност на труда, която единствена може да осигури висок жизнен стандарт за всички. Нарастващата производителност е необходимо, макар и недостатъчно условие, за "демократичното благоденствие" (Харод), т.е. за увеличаване доходите на мнозинството, а не на малцинството.⁷

Промените в търсенето и предлагането на различните пазари водят до изменение на структурата на икономиката. Въпреки че страните от Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) все още се наричат индустриални, във всички тях заетостта в сектора на услугите надвишава тази в промишлеността. Макар и почти незабележима за публичните и научните дебати, настъпи истинска революция в икономическите структури на посочените страни. В САЩ заетите в сектора на услугите са 75%, в Холандия - 74%, а в Германия - 62%. Ниското заплащане в сектора на услугите отдавна е история. Сега най-високите заплати се свързват с този сектор. Дори в промишлеността най-добре платени са несвързаните с производството дейности - мениджмънта.

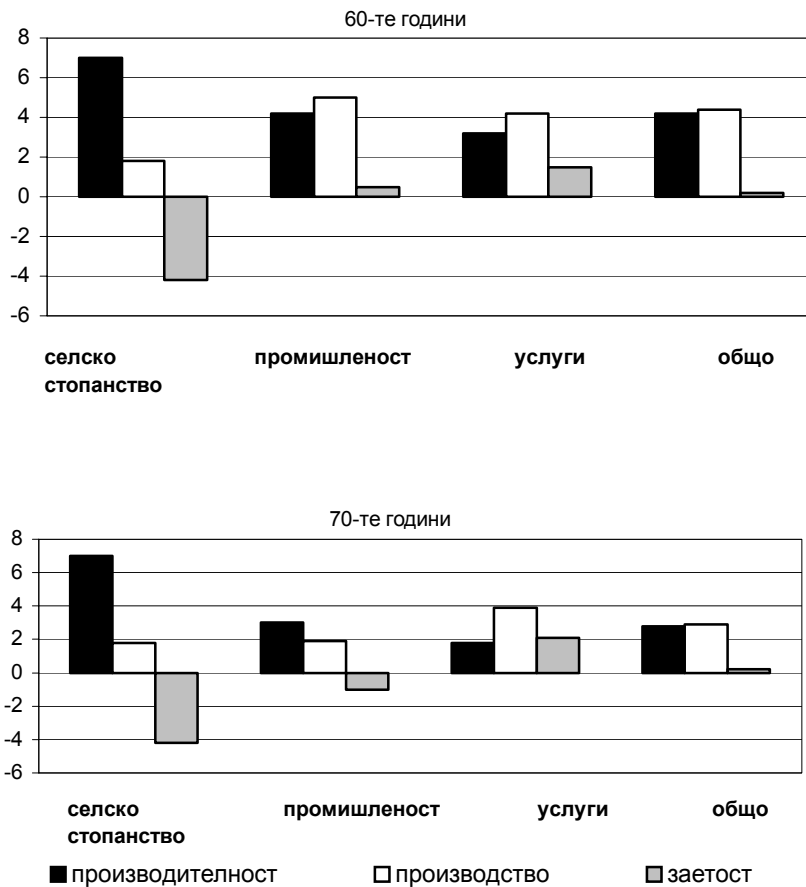
До 70-те години на XX век промишленото производство е локомотивът на икономическото развитие. Високата трудова производителност изцяло се трансформира в разширяване на производството на промишлените стоки, затова и заетостта в промишления сектор е стабилна и дори се увеличава (вж. фиг. 2) След този период относителният дял на промишлената заетост започва да намалява във всички индустриални страни (в Европа и в абсолютно измерение). Популярно е мнението, че тази тенденция е резултат от технологичния прогрес. В действителност обаче тя се наложи във време, когато, макар и все още изпреварващ търсенето, ръстът на производителността на труда започна да намалява (което не се отчита в сценариите за т. нар. "технологична безработица" или за "свършека на работните места"). Така има основание да се твърди, че не предлагането, а търсенето е основната причина за негативните промени в заетостта и доходите в промишления сектор. Ценовата еластичност на търсенето на промишлени стоки се понижи, което доведе до намаление на заетостта в отрасъла във всички индустриални страни.

По-високата промишлена заетост в Европа през 60-те години най-вероятно се дължи на бума на бяла техника, преминал в САЩ още през 30-те години. Високите доходи, резултат от нарастващата производителност в отрасъла, се изразходваха за закупуване на промишлени стоки и така заетостта тук се поддържаше стабилна. Създаде се затворен положителен кръг: висока производителност на труда - високи доходи - разрастване на търсенето - повишаване на производството - стабилна заетост - още по-висока производителност на труда.⁸ След началото на 70-те години и в Европа, и в САЩ

⁷ Harrod, R. Scope and method in economics. - Economic Journal, 1938, 383 - 412.

⁸ Shettcat, R. Цит. съч., с. 40.

търсенето на промишлени стоки изостана зад производителността на труда и промишлената заетост започна да намалява.

Фиг. 2. Ръст на производителността на труда, на производството и на заетостта по отрасли (средно за една година)⁹

Макар че услугите са доста аморфно понятие, те могат да се класифицират в две категории – междинни (предназначени за бизнеса) и за крайно потребление (предназначени за домакинствата). Спектърът на услугите е доста широк - от изискващи висококвалифициран труд до предлагани поради липса на други възможности за работа. С други думи, секторът на услугите е толкова разнообразен, колкото е и промишленият.

⁹ Shettcat, R. Цит. съч., с. 39.

Често се твърди, че нарастващото предлагане на услуги в САЩ представлява разширяване на дейностите, извършвани от домакинствата, а не създаване на реални работни места. Наистина това са дейности, предлагани от домакинствата, но от автархията, през по-ниските нива на специализация и до наши дни този процес е главна характеристика на икономическото развитие. Още Адам Смит определя специализацията като ключа към високата производителност на труда и богатството.

Нарастващото търсене на услуги до голяма степен се дължи на динамизирането на съвременното общество, което се нуждае все повече от образование, правни консултации, счетоводни услуги и т.н. Нараства необходимостта от развлечения, пътуване, почивка. От друга страна, все по-очевидни стават предимствата на специализацията както на работното място, така и в бита на хората (стимулирайки по този начин предлагането на услуги от бизнеса и домакинствата). Новата икономика, с бързото развитие на информационните и комуникационните технологии, с по-съвършените бизнес-методи, ще ускори още повече тези тенденции.

Когато специализацията е свързана с образование и разпределение на големи инвестиционни разходи, водещи по правило до повишаване на производителността на труда и икономическата ефективност, положителната ѝ роля е безспорна. За такива професионални услуги като правните и финансовите сериозните инвестиции в човешки капитал водят до икономии от мащаба за сметка на личните качества. Дори да е възможно всеки да получи специализирани познания от този тип, това би било прекалено скъпо както за фирмите, така и за домакинствата. С други думи, специализацията води до ефективност чрез разпределяне на високите постоянни разходи, инвестирани в специфичен човешки капитал, между ограничен брой ползватели и чрез образование.

Не всички услуги обаче изискват специфични познания и водят до нарастване на производителността. Домашното почистване например може да се извърши от всеки с приблизително еднакво равнище на производителност. Независимо дали се извършва от професионалисти, или самостоятелно, то отнема приблизително едно и също време. То обаче има различна цена – изгодата от най-добрата пропусната възможност. Тази изгода се оценява, като нетното заплащане за един час в алтернативната възможност за труд се умножи с часовете, необходими за извършване на съответната услуга. От друга страна, цената на услугата, предлагана на пазара, са брунтните разходи за положения труд (брунтното заплащане плюс допълнителни разходи и данъци). Именно съотношението нетно заплащане в алтернативната възможност/брунтни разходи за положения труд определя съществуването и размера на пазара на тези услуги. По принцип малката разлика в производителността на труда (измервана с времето, необходимо за извършване на услугата) е в полза на избора "направи си сам". В такива

случаи услугите биха се търсили на пазара само ако професионалното им предлагане има сериозни предимства. С повишаване на производителността на труда, резултат от специализацията, нарастват предпочитанията към пазарното предлагане на услугите. По-високите доходи на тези, които търсят, в сравнение с предлагащите услугите също са в полза на пазарния избор.

Основавайки се на анализа на изгодата от най-добрата пропусната възможност, не е изненада фактът, че разликата между заетите в сектора на услугите в САЩ и Германия са не толкова в сферата на междинните услуги, а по-скоро в тези, предназначени за домакинствата. Много икономисти смятат, че американските производствени предприятия в сравнение с европейските предлагат повече услуги чрез т. нар. надомна работа. Подобна гледна точка обаче не е подкрепена от емпирични доказателства. Спорно е и твърдението, че специализацията на американските мениджъри е по-висока от тази на европейските. Различните проучвания показват категорично, че разликата между заетостта в сектора на услугите в САЩ и Европа се дължи на индустриите на индивидуалните услуги. Най-голямо е разминаването в образованието, научните изследвания, здравеопазването, търговията на едро, автобусните и таксиметровите услуги и т.н.

Холандия е типично социална страна с високи данъци, сериозно участие на държавата в икономическия живот, регламентирана минимална работна заплата, силни синдикати, висока степен на защита на работниците. Макар че всички тези институционални характеристики често се класифицират като "генериращи безработица", те не са пречка Холандия да изпревари САЩ по ръст на заетостта в условията на силно ограничителна монетарна политика, провеждана от ЕЦБ. Често Холандия се цитира като пример за страна с успешна дерегулационна политика и изпреварила останалите европейски държави в "разчупването" на трудовите пазари. Но тази гледна точка се опровергава напълно от статистическите данни. Вярно е, че през последните години страната осъществяваше успешно дерегулация на трудовите пазари, но въпреки това равнището на регулиране остава едно от най-високите в Европа. Как тогава в условията на типична за Европа институционална рамка се поддържа безработица под 3% - показател, по-добър от този в дерегулираната американска икономика?

Добре известно е, че 40% от холандците работят на непълнен работен ден, но очевидно високата заетост не зависи само от работното време. *Причините за бума в заетостта трябва да се търсят в добрата координация на монетарната и фискалната политика и политиката по доходите в границите на изключително открит икономика.* Интересна аналогия с България е фактът, че през 1983 г. холандският гулден номинално беше фиксиран спрямо германската марка. Доброто взаимодействие между

синдикати и правителство по отношение на доходите и данъчната политика доведе до намаляване на инфлацията на равнища, по-ниски от тези в Германия, а оттук и до реалното обезценяване на гулдена спрямо марката. В резултат холандските продукти поевтиняха на европейските пазари, което предизвика съществен експортен излишък. Фиксираният валутен курс изигра много важна роля, тъй като в комбинация с ограничените доходи направи възможно реалното обезценяване на гулдена. В този смисъл трябва да подчертаем и подкрепата на синдикатите за провеждането на "умерена" политика по доходите, и то при ниско равнище на безработица. Експортът на Холандия е основно от промишлени стоки, но заетостта се увеличаваше в сектора на услугите – там, където непълният работен ден и срочните договори са честа практика. Тъй като и производителността на труда в тази сфера е значително по-ниска от промишлеността, бумът на заетостта се дължи основно на нарасналия трудов ресурс. Експортът стабилизира агрегатното търсене, което по-късно се трансформира в по-голяма заетост в сектора на услугите.

САЩ също увеличи заетостта благодарение на добрата координация на макроикономическата политика, макар че използваха други инструменти - високо вътрешно търсене и компенсирание на експортния дефицит чрез приток на капитал (привлечен от фондовите борси заради очакваните печалби в информационните индустрии).

Опитът на Холандия и Дания потвърждава два много важни извода: *първо*, високото равнище на социална сигурност е напълно съвместимо с високата заетост; *второ*, това равнище зависи в много голяма степен от единството в позициите на работещите пред правителството.

В заключение ще подчертаем, че сценариите за "свършека на работните места" не се сбъднаха. Примерите със САЩ, Холандия и Дания показват, че заетостта може да се разширява. Въпреки че в традиционния промишлен сектор тя най-вероятно ще продължи да намалява, големият потенциал е в сферата на услугите. Този потенциал обаче няма да се активира от само себе си. Необходими са точно дефинирани на структурната безработица, определяне на приоритетните индустрии с оглед на перспективите на икономическото развитие, изграждане на адекватни икономически институции и целенасочена и координирана макроикономическа политика.

Структурните реформи и нарастващата роля на икономическите институции налагат много важния принцип: "Ясно формулирани цели и добра координация между институциите за тяхното постигане". Резултатите от анализа на Шеткат доказват, че на основата на този принцип успешно се решава дори такъв остър социален проблем като безработицата.

Използвана литература:

Aligica, P. The Institutionalists' take on transition. - Transitions-change in post communist societies, 07.03.1997, Vol.3, N 4, 46-49.

Ehrenberg, R., R. Smith. Modern labor economics. Harper Collins Publisher Ins., 1991.

Friedman, M. The role of monetary policy. - American Economic Review, 1968, 19-72.

Gordon, D. A neo-classical theory of Keynesian unemployment. Economic Inquiry, Western Economic Dssociation International, 1974, 431-459.

Harrod, R. Scope and method in economics. - Economic Journal, 1938, 383-412.

Lang, K., J. Leonard. Unemployment and the structure of labor markets. New York, Basil Blackwell, 1987.

Lucas, R. Some international evidence on output - inflation tradeoffs. - American Economic Review, 1973, 326-334.

Mankiw, G. Macroeconomics. New York, R.R. Donnelly&Sons Company, 1992.

Nicholson, W. Microeconomic theory - basic principles and extensions. Orlando, 1992.

Shettcat, R. Structural revolution: The interaction of product and labor markets - Intereconomics, January/February, 2001, 34-43.

Solow, R. The European Unemployment Problem. - In: CES ifo Forum, Spring 2000, 2-5.

Tobin, J. Stabilization policy ten years after. Brookings papers on economic activity, 1980, 19-72.

9.IV.2002 г.